

THE UTOPIAN ELEMENTS IN „SÎNTA CETATE” OF HELIADE RĂDULESCU

Ana-Maria Vlad

PhD Student, “Dunărea de Jos” University of Galați

Abstract: In this paper I focus on Heliade Rădulescu and his visionary poetry. This is a continuation of my last article intitulated „Sînta Cetate by Heliade Rădulescu- The utopism as the paradox description” published in Journal of Romanian Literary Studies, Issue no. 21/2020.

The perfection of a spiritually dead society, the hypocrisy of people too full of self, the split between the hidden desires of a subconscious marked by their own social condition and the "sinful" reality are some utopian elements that deeply mark the prophetic poems of Heliade Rădulescu.

Keywords: utopian narrative art, existential paradox, prophetic poetry .

Utopia reprezintă un paradox existențial în literatură atunci când scriitorul neagă devenirea, progresul. Conform definiției din *Dicționarul limbii române literare contemporane*, având pe Dimitrie Macrea, Emil Petrovici (coordonatori), Al. Rosetti, apărut la Editura Academiei Republicii Populare Române, 1955-1957 cuvântul „ utopie” semnifică: **1.** Proiect imaginar, fantezist, irealizabil. **2.** Teorie fantezistă, care preconizează o organizare ideală a omenirii, fără să țină seama de legile obiective de dezvoltare a societății. *Legea concordanței obligatorii a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție stă la baza transformării socialismului din utopie în știință.* LUPTA DE CLASĂ,

În *Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a II-a revăzută și adăugită)* al Academiei Române, Institutul de Lingvistică, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009 identificăm o altă definiție **3.** Loc sau stare de viață proiectate în viitor, întruchipând modelul unei ordini social-politice și religioase ideale.

Nu putem neglija nici *Dicționarul de neologisme* de Florin Marcu și Constant Maneca, Editura Academiei, București, 1986 unde utopia reprezintă **4.** Operă literară, filozofică sau politică în care se imaginează o lume ideală. **5.** Concepție politică sau socială generoasă, progresistă, dar irealizabilă pentru că nu ține seama de condițiile istorice-concrete date și de legile obiective ale dezvoltării societății.

Am considerat că aceste defniri ale conceptului ne oferă un punct de vedere asupra termenului de *utopie* care este învăluit într-o aură de mister, deoarece face trimitere la o

locație ireală, care nu există, într-un spațiu absent. Datorită neconcordanțelor dintre om și ceilalți, utopia încolțește ideea de schimbare, referindu-se la suma tuturor șanselor pe care ființa umană le percepe pentru a ajunge stăpânitorul lumii; în acest context, maxima lui Malraux „utopia ne arată ce ar fi făcut omul, dacă ar fi fost Dumnezeu” capătă sens și conținut chiar în realitatea zilelor noastre. Paradoxul existențial îl identificăm undeva pe axa dintre arta narativă utopică și anume discursul versus dorința mascată a creatorului de text utopic, care deși la suprafață lasă să se întrevadă falsa indiferență când este vorba despre punerea în aplicare a visurilor proprii în demersul istoriei, „construiește” un paradox ce va fi clasificat ca fiind unul de factură etică. Gabriel Liiceanu în „Utopia intelectului și utopia filosofiei” (în volumul „Cearta cu filosofia”, Editura Humanitas, București, 1992, pag. 88-94) aduce în discuție ipocrizia de tip utopic a intelectualului ce realizează o breșă între starea de „a fi” în textul literar epic și existența obiectivă, de unde rezultă o nepotrivire metafizică de neînving. Cartea de căpătâi pentru termenul abordat este textul scriitorului englez Thomas Morus: *De optimo reipublicae statu*, mai pe scurt *Utopia*, operă al cărei debut se va face în 1516.

Modul cel mai facil de exprimare a stilului utopic este textul literar. Dacă înclinăm balanța în favoarea laturii descriptive a unui text, riscăm să nu evidențiem partea estetică a acestuia. Din punct de vedere descriptiv, Trousson R. Spune despre utopie că o întâlnim atunci „când în cadrul unei povestiri (ceea ce exclude tratatele politice) se găsește descrisă o comunitate (ceea ce exclude robinsonada) organizată după anumite principii politice, economice, morale, restituind complexitatea existenței sociale (ceea ce exclude Vârsta de Aur și Arcadia), fie ea prezentată ca ideal de realizat (utopie constructivă) sau ca previziune a unui infern (antiutopia modernă), fie ea situată într-un spațiu real, imaginar sau în timp, fie ea, în fine, descrisă la capătul unei călătorii imaginare sau nu.”(R. Trousson, *Voyages aux pays de nulle part, Histoire litteraire de la pensée utopique*, Éditions de l’Université de Bruxelles, 1979, p.24-27)

Utopiile sunt texte ce reprezintă mărturii ale literaturii scrise, astfel că scopul cercetării noastre accentuează identificarea tematicii poeziei *Sînta cetate* și relatarea ei, influențele care și-au lăsat amprenta asupra conținutului și organizării textului, cât și valoarea artistică a creației literare. De necontestat este modul în care acest procedeu utopic capătă sens și viață prin scriitură, la nivelul poeziei utopice.

Titanismul eroilor din opera lui Heliade Rădulescu este unul de tip romantic având ca punct de plecare textele biblice. Paradoxul este „oglinda” utopiei spre umanitate. Ambiguitatea binelui este elementul central al discursului utopic. Utopia, reveria sau himericul devin un spațiu imaginar, fantezist. Se abordează o analiză a caracterului literar al utopiei ca fiind “O descriere literară individualizată a unei societăți imaginare, organizată pe niște baze care implică o critică subiacentă a societății reale”. (Al. Ciorănescu, 1996:p.22)

Finalitatea utopică simbolizează finalitatea istorică, adică viitorul nu mai reprezintă o continuare a trecutului. Mai mult el accentuează acea latură a omului ce-și percepe existența asemenea unei entități care se află într-o devenire continuă, pierzând conștiința istoricității specifică ființei sale concentrându-se în prezentul înșelător.

Heliade-Rădulescu va prelua ecourile utopismului din Franța. În perioada epocii romantice în Franța a avut loc o dezvoltare a utopismului împreună cu celelalte curente existente la vremea respectivă și anume, cele liberale, umanitariste, socialiste, neocatoliciste.

Unii scriitori din țara noastră au fost influențați în procesul literar de ideile utopice, care și-au pus amprenta în spațiul cultural, politic și social românesc. Printre aceștia menționăm pe Heliade Rădulescu, asupra operei căruia ne vom opri atenția, astfel că întregul demers literar va fi influențat de ideile utopice venite din spațiul francez. Zăbovim asupra operei *Sînta Cetate* de I.Heliade Rădulescu, unde titanismul eroilor din opera lui este unul de tip romantic cu elemente utopice. Utopismul accentuează scindarea între echilibrul perfect și imaginea societății în opera scriitorului.

Poezia subintitulată (*terța rima*) are ca idee centrală prezentarea unei națiuni utopice, unde oamenii trăiau în pace și înțelegere, naționalitatea și rangul social fiind lipsite de importanță: „ Dreptii,-nțeleptii, verii cristianii / Spre-a ta înălțare mult ei laborară; / Gali, angli, italieni, poloni, germanii, / Maghiari, români, de popoli milioane / Jos au surpat și idoli, și tiranii, “

Incipitul operei scoate la lumină un utopism de natură mesianică prin repetiția sintagmei „ crist-popolul ”, fapt ce induce o stare de calm, de pace: „ Crist-popolul, lumina și puterea, / Errând, sudând, străin într-ale sale, / Producând singur viața și averea ” și „ Crist-popolul suspină și străbate / Și secolii, și tărâmurii, tot pământul, / Asudă, geme, suferă păcate, / Iartă, le șterge; seamănă cuvântul” Acesta se împletește cu utopismul social, în care oamenii indiferent de nația pe care o reprezintă trăiesc în deplină înțelegere, conlucrând pentru binele comun al tuturor, lăsând la o parte funcția socială a oricăruia dintre ei: „ Tot proletar la câmp

și la cetate, / De la altar și până la salină, / Cu-același dor, cu-aceeași greutate. / Schimbe-se timpii, fie domn cezarul, / Patriciu sau baron, prinț sau abate, / Forță ori lege, Brama, papa ori țarul, / El nu se schimbă, aceeași laborare, / Tot proletar, tot puns, tot bând amarul.”

Această linearitate, acest calm debordant scot în evidență o lume perfectă din punct de vedere textual în poezia lui Heliade-Rădulescu, în care „Frânt e păcatul; / În drept mirele vine cu testamentul. / Deschide-ți porțile: intră Împăratul.” și utopică la nivel ideatic: „Râul vieții curge de lumină, / Minților sănătate dă și-aduce. / S-adumbră ridente-eterna grădină / D-arbori fructidori, d-arte, de științe, / Lin și armonie aure suspină, / Sacrele voi inspiră și dorințe; / Flori amarante câmpurile-nsmaltă. / Nalte-afecțiuni, sperări și credințe”

Ciorănescu accentuează ideea că utopia se „reinventează” pe zi ce trece, se „adaptează” la nou, pierzându-și sensul original. De ce o lume utopică? Deoarece societatea ideală este ideea principală a operei *Sînta Cetate*, această societate a fost și obsesia lui Heliade-Rădulescu în realitate. Societatea ca organism viu tinde spre perfecțiune, încercând parcă să fie o utopie a binelui universal.(„ Fulger îi e fața, vocea tunătoare; / Pe tron sovrantul judecă pământul / Cu dreptate, putere și splendoare; / Lumină ș-adevăr îi e vestmântul. / Tremură regii, stirpea păcătoasă; / Cad porți d-aramă, rupt e jurământul,”)

Nevoia de ideal este Absolutul. „ Uns împărat de ambe testamente, / Verb-suveran în fine se proclamă, / Jude-ndolat de lacrimi și lamente,” - E ca și cum timpul s-a oprit, iar toate poparele menționate stau cu spatele la viitor și are loc o stare de stagnare în beatitudine, mulțumire și acceptare într-o atmosferă de pace și iubire frățească.

Această cetate este locuința oamenilor purificați prin focul credinței; ei îl au pe Dumnezeu în sine însuși. Toți indivizii sunt un tot unitar, muncind împreună pentru toți: „Nici selbă-aflând, nici munte, nici vale / Unde-ori căminul, ori capul a pune / (Lungă laboare! foarte lungă cale!), / Străbate lumea, lumea să radune, / Secoli și famea suferă și gerul, / Derâderi și bătăi, de spini cunune,”

Elementele fictive se împletesc cu cele reale. Din prima categorie menționăm binele comun al tuturor cetățenilor. Întreaga existență a „Crist-popolului” este supravegheată, controlată: „Uns împărat de ambe testamente, / Verb-suveran în fine se proclamă, / Jude-ndolat de lacrimi și lamente, / Mântuitor ce morți la viață cheamă, / Ce surzii face surzi să nu mai fie, / Ce repentirea răilor recheamă / Și-n care orbii văd lumină vie, / Ce paralizicii umple de vigoare / Și lumii-aduce pace, bucurie.”, având idealuri cinstite, astfel că oamenii nu

evoluează și nici nu involuează, ei devin simple automatisme, asemenea unor mașinării, fiind lipsiți de creativitate, de concurență și implicit de libertate. Ființa umană din *Sînta Cetate* este una lipsită de individualitate, - „Asta e cetatea ideală, naltă, / Aci justiția este domnitoare, / Aci frăția e realizată, / Aci virtutea e putere, valoare / Ș-orice nevoie este ușurată./Unul pentru toți, toți iar pentru unul. / Liberă voie, soartă nivelată,”)

Liberă voie, soartă nivelată deoarece societatea din textul lui Heliade nu mai are aspirații, idealuri, ci trăiește latent, înconjurată de indivizi asemănători, iar libertatea sub oricare formă a ei: intelectuală, de exprimare nu mai este necesară. Aspirațiile, dorințele sunt înăbușite subit, deoarece acestea nasc spiritul de concurență, iar toți indivizii trăiesc într-o lume utopică, ireală: „Verul, frumosul, marele și bunul, / Eternă pace, viața socială, / Propriul sacru, rezolvat comunul. / Cetate! rezidență-imerială / Mirelui-popol, d-angeli custodită, / Tindă cerească și universală!“

CONCLUZII

În acest studiu am plecat în abordarea temei alese de la definirea conceptului de utopie în diverse dicționare, apoi am identificat diferite categorii de utopism cu aplicabilitate pe textul supus analizei „Sînta Cetate”; concluzionând că utopia are ca rol definitoriu schimbarea existențială a ființei omenești. Această reinventare iluzorie a unei lumi inexistente obosește obsesiv conștiința încărcată de dreptate a celui care se consideră obosit de o realitate prea dură, unde grotescul, ura, nepăsarea devin virtuți într-o „Sîntă Cetate”.

BIBLIOGRAPHY

1. Ciorănescu, Al.– *Viitorul trecutului, Utopie și literatură*, Editura Cartea Românească, București, 1996.
2. Piru, Al., *Introducere în opera lui I. Heliade Rădulescu*, Editura Minerva, București, 1971.
3. Popovici D., *Santa Cetate. Între poezie și utopie, în vol. Scrieri literare IV*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984.
4. Simion Eugen, *Dimineața poezilor*, Editura Cartea Românească, București, 1980.
5. Sorohan Elvira, *Ipostaze ale revoltei la Heliade Rădulescu și Eminescu*, Editura Minerva, București, 1982.
6. Heliade Rădulescu Ion, *Opere*, Editura pentru Literatură, București, 1967.

7. Anghelescu Mircea, *Ion Heliade Rădulescu: o biografie a omului și a operei*, Editura Minerva, București, 1986.
8. Anghelescu Mircea, *Echilibrul între antiteze. Heliade – o biografie*, Editura Univers encyclopedic, București, 2001.
9. Antohi S., *Utopica. Studii asupra imaginarului social*, Editura științifică, București, 1991.
10. Antohi S., *Civitas imaginalis. Istorie și utopie în cultura română*, Editura Litera, București, 1994.
11. R. Trousson, *Voyages aux pays de nulle part, Histoire littéraire de la pensée utopique*, Éditions de l'Université de Bruxelles, 1979.